УДК 347.73:336.27(477)

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.003

Назимко Валерія
студент, Дніпровський національний університет внутрішніх справ

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ МАКРОФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. Правове регулювання управління державним боргом України в умовах макрофінансової нестабільності набуває особливого значення внаслідок зростання бюджетного дефіциту, обмеженості внутрішніх фінансових ресурсів, валютних ризиків та необхідності забезпечення безперервного фінансування державних видатків під час воєнного стану. Основу нормативно-правового регулювання становлять положення Бюджетного кодексу України, зокрема статті 15-1, 16–18. Аналіз фактичної структури боргових зобов'язань свідчить про посилення залежності державних фінансів від зовнішнього кредитування. Станом на 31 серпня 2026 року сукупний державний та гарантований державою борг становив 9 602,89 млрд грн. Переважання пільгових довгострокових запозичень знижує поточну вартість обслуговування боргу, однак висока частка зовнішніх зобов'язань формує чутливість до валютних коливань. Удосконалення управління державним боргом потребує переходу від антикризового залучення ресурсів до системного управління борговою стійкістю на основі правової визначеності, прогнозованості бюджетної політики, контролю за умовними зобов'язаннями та відповідальності уповноважених органів за результативність боргових рішень.

Ключові слова: державний борг, боргова стійкість, бюджетно-правове регулювання, зовнішні запозичення, воєнний стан, макрофінансова нестабільність, Бюджетний кодекс України.

Abstract. Legal regulation of Ukraine's public debt management under macrofinancial instability is of particular importance due to the growing budget deficit, limited domestic financial resources, currency risks, and the need to ensure continuous financing of public expenditures during martial law. The regulatory framework is based on the provisions of the Budget Code of Ukraine, in particular Articles 15-1, 16–18. Analysis of the actual structure of debt obligations indicates a growing dependence of public finances on external lending. As of 31 August 2026, the total state and state-guaranteed debt amounted to UAH 9,602.89 billion. The predominance of concessional long-term borrowings reduces the current cost of debt servicing; however, the high share of external obligations creates sensitivity to exchange rate fluctuations. Improving public debt management requires a transition from predominantly crisis-driven resource mobilisation to systemic debt sustainability management based on legal certainty, fiscal policy predictability, control over contingent liabilities, and accountability of authorised state bodies for the effectiveness of debt decisions.

Keywords: public debt, debt sustainability, budgetary and legal regulation, external borrowings, martial law, macrofinancial instability, Budget Code of Ukraine.

Вступ

Правове регулювання управління державним боргом України в умовах макрофінансової нестабільності набуває особливого значення внаслідок зростання бюджетного дефіциту, обмеженості внутрішніх фінансових ресурсів, валютних ризиків та необхідності забезпечення безперервного фінансування державних видатків під час воєнного стану. Державний борг є сукупністю боргових зобов’язань держави щодо повернення отриманих і непогашених кредитів та позик, що виникають унаслідок державних запозичень. Основу нормативно-правового регулювання відповідних відносин становлять положення Бюджетного кодексу України, зокрема статті 15-1, 16–18, які визначають організаційні засади управління борговими зобов’язаннями, порядок здійснення державних запозичень, надання державних гарантій та встановлення граничних боргових показників. Відповідно до ст. 16 Бюджетного кодексу України державні запозичення здійснюються в межах, визначених законом про Державний

бюджет України, з урахуванням установлених законодавством винятків [1]. Середньострокова стратегія управління державним боргом розробляється

Міністерством фінансів України та затверджується Кабінетом Міністрів України, що забезпечує нормативний зв'язок між борговою політикою, бюджетним плануванням і прогнозуванням макроекономічних показників. Водночас в умовах воєнного стану традиційна модель обмеження боргового навантаження за допомогою кількісних показників потребує доповнення механізмами гнучкого управління зобов'язаннями. Зокрема, положення ст. 18 Бюджетного кодексу передбачають загальне обмеження державного боргу на рівні 60 % річного номінального ВВП, однак особливості бюджетного законодавства воєнного періоду допускають відступи від окремих загальних обмежень. Таким чином, ключовою правовою проблемою є необхідність забезпечення балансу між законодавчими обмеженнями боргового навантаження та потребою оперативного залучення фінансових ресурсів для виконання державних функцій [2].

Результати та обговорення

Аналіз фактичної структури боргових зобов'язань України свідчить про посилення залежності державних фінансів від зовнішнього кредитування та міжнародної фінансової підтримки. За офіційними даними Міністерства фінансів України, станом на 31 серпня 2026 року сукупний державний та гарантований державою борг становив 9 602,89 млрд грн, або 215,55 млрд дол. США. У його структурі державний зовнішній борг становив 7 341,72 млрд грн (76,45 %), внутрішній – 2 003,37 млрд грн (20,86 %), а гарантований державою борг – 257,81 млрд грн (2,68 %). При цьому близько 64,6 % боргового портфеля припадало на довгострокові пільгові кредити міжнародних фінансових організацій та урядів іноземних держав. Наведені показники дозволяють визначити дві суперечливі тенденції. З одного боку, переважання пільгових довгострокових запозичень знижує поточну вартість обслуговування державного боргу, забезпечує відтермінування значної частини платежів та зменшує ризики короткострокової неплатоспроможності. З іншого боку, висока частка зовнішніх зобов'язань формує значну чутливість боргового портфеля до коливань валютного курсу, змін умов міжнародного фінансування та політичних рішень держав-кредиторів. Зокрема, девальвація гривні збільшує гривневий еквівалент зобов'язань, номінованих в іноземній валюті, навіть за відсутності нових запозичень [4, с. 131].

Зокрема, у 2024 році Україна досягла домовленостей щодо обміну єврооблігацій із непогашеною основною сумою приблизно 20,5 млрд дол. США на нові боргові інструменти з меншою номінальною вартістю та відтермінованими виплатами. У грудні 2025 року було завершено обмін державних деривативів, прив'язаних до показників зростання ВВП, на нові єврооблігації, що дозволило усунути ризик значних майбутніх виплат, залежних від темпів економічного відновлення. За оцінками Міжнародного валютного фонду, оприлюдненими у лютому 2026 року, без подальших заходів із врегулювання боргових зобов'язань співвідношення державного боргу до ВВП могло б досягти 137,1 % у 2027 році за базовим сценарієм [3, с. 18].

Висновки

Перспективи вдосконалення правових механізмів управління державним боргом України пов'язані з формуванням комплексної системи бюджетно-правового регулювання, яка поєднуватиме середньострокове боргове планування, незалежний фінансовий контроль, оцінювання ризиків і прозорість виконання боргових зобов'язань. Відповідно до ч. 10 ст. 16 Бюджетного кодексу України стратегія управління державним боргом повинна формуватися з урахуванням показників Бюджетної декларації та закону про Державний бюджет України, однак в умовах воєнного стану ефективність стратегічного планування суттєво залежить від

достовірності прогнозів бюджетних надходжень, обсягів міжнародної допомоги та макроекономічних показників. Тому доцільним є нормативне посилення вимог до проведення регулярного стрес-тестування державного боргу за альтернативними сценаріями валютного курсу, процентних ставок, економічного зростання та обсягів зовнішнього фінансування.

Таким чином, удосконалення управління державним боргом України потребує переходу від переважно антикризового залучення фінансових ресурсів до системного управління борговою стійкістю, в основу якого мають бути покладені правова визначеність, прогнозованість бюджетної політики, контроль за умовними зобов'язаннями та відповідальність уповноважених державних органів за результативність боргових рішень.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. № № 50–51. С. Ст. 572. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 15.11.2026)
2. Державний та гарантований державою борг України у серпні: середньозважена ставка знизилась до 4,37 %. Міністерство фінансів України. 2026. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/state_and_state-guaranteed_debt_of_ukraine_in_august_weighted_average_interest_rate_decreased_to_437-5941 (дата звернення: 15.11.2026)
3. Гарбінська-Руденко А. В., Вербіцький А. С. Правове регулювання державної боргової політики в умовах економічної нестабільності. Ірпінський юридичний часопис. 2026. № 2(23). С. 11–20. DOI: 10.33244/2617-4154-2(23)-2026-11-20
4. Прямухіна Н. В., Титаренко О. А. Інституційні та правові засади фіскального регулювання економічної безпеки держави. Економіка і організація управління. 2025. № 2. С. 122–133. DOI: 10.31558/2307-2318.2025.2.12